

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення Вченої ради
Вінницького національного
аграрного університету
«17» 04 2026 р.

Протокол № 9

Голова Вченої ради

 Ігор ДІДУР

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор
Вінницького національного
аграрного університету
Григорій КАЛЕТНИК

2026 р.

ПРОГРАМА СПІВБЕСІДИ

з біології

пільгових категорій вступників

для вступу на навчання для здобуття ступеня бакалавра, на основі повної загальної середньої освіти (ПЗСО) та НРК5 (освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, освітнього ступеня молодшого бакалавра)
до Вінницького національного аграрного університету у 2026 році

Співбесіда з біології для вступників на основі повної загальної середньої освіти (ПЗСО) та НРК5 (освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, освітнього ступеня молодшого бакалавра), яку вони проходять замість національного мультипредметного тесту з біології, проводяться відповідно до програми зовнішнього незалежного оцінювання результатів навчання з біології, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 20 грудня 2018 року № 1426 <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-programi-zovnishnogo-nezalezhnogo-ocinyuvannya-rezultativ-navchannya-z-biologiyi-zdobutih-na-osnovi-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti>

Програму підготували: Вітер Н.Г., Заграбчук Т.В., Горбачук Т.В.

Рекомендовано до видання Вченою радою Вінницького національного аграрного університету (протокол від «17» 04 2026 р. № 9)

Схвалено науково-методичною комісією Вінницького національного аграрного університету (протокол від «15» 04 2026 р. № 8)

ПЕРЕЛІК РОЗДІЛІВ ТА ЇХ ТЕМ, ЩО ВИНОСЯТЬСЯ НА СПІВБЕСІДУ

Назва розділу, теми	Знання	Предметні уміння та способи навчальної діяльності
Вступ	Основні ознаки живого. Рівні організації життя: молекулярний, клітинний, організмовий, популяційно-видовий, екосистемний, біосферний.	<p><i>Знати</i> основні ознаки живого.</p> <p><i>Оцінювати</i> значення біологічної науки в житті людини і суспільства.</p> <p><i>Розрізняти</i> рівні організації життя.</p>
Молекулярний рівень організації життя		
Елементний склад організмів	Класифікація хімічних елементів за їхнім вмістом в організмах (макроелементи, в тому числі органогенні елементи, мікроелементи). Наслідки недостатнього або надлишкового надходження в організм людини хімічних елементів (I, F, Fe, Ca, K) та способи усунення їх нестачі. Поняття про ендемічні хвороби.	<p><i>Знати</i> органогенні елементи та мікроелементи.</p> <p><i>Оцінювати</i> роль органогенних елементів побудові молекул білків, нуклеїнових кислот, вуглеводів, ліпідів.</p> <p><i>Застосовувати</i> знання про надлишок або нестачу хімічних елементів (I, F, Fe, Ca, K) для попередження захворювань людини.</p> <p><i>Характеризувати</i> біологічну роль води, кисню, йонів Na^+, K^+, Cl^-, Ca^{2+}, Mg^{2+}, PO_4^{3-}.</p>
Неорганічні сполуки в організмах	Роль води, солей та інших неорганічних сполук в організмі. Гідрофільні сполуки. Гідрофобні сполуки.	<p><i>Встановлювати</i> взаємозв'язок між фізико-хімічними властивостями та біологічною роллю води.</p> <p><i>Визначати</i> значення ферментів в господарській діяльності людини.</p>
Органічні сполуки в організмах	<p>Будова, властивості і функції органічних сполук. Поняття про біополімери та їхні мономери.</p> <p>Вуглеводи: моносахариди, олігосахариди, полісахариди. Особливості будови, основні властивості та функції в організмах живих істот.</p> <p>Ліпіди Особливості будови, основні властивості та функції в організмах.</p> <p>Білки: особливості будови. Амінокислоти, пептиди та поліпептиди. Рівні структурної організації білків. Властивості</p>	<p><i>Знати</i> функції органічних сполук (ліпідів, вуглеводів, білків, нуклеїнових кислот, АТФ). Та особливості просторової організації білків. Нуклеїнових кислот, полісахаридів (крохмаль, целюлоза).</p> <p><i>Визначати</i> роль хімічних зв'язків в структурній організації макромолекул.</p> <p><i>Порівнювати</i> ДНК і РНК за складом і рівнями структурної організації.</p> <p><i>Розв'язувати</i> елементарні вправи з молекулярної</p>

	<p>білків. Денатурація, ренатурація, деструкція білків. Функції білків у живих істотах. Ферменти, їх будова, властивості та застосування у господарській діяльності людини.</p> <p>Нуклеїнові кислоти. Будова, нуклеотиди. Будова, властивості та функції ДНК, принцип комплементарності. Поняття про ген. РНК та їхні типи. АТФ, поняття про макроергічний зв'язок.</p> <p>Біологічно активні речовини (вітаміни, гормони, нейрогормони, фітогормони, алкалоїди, фітонциди), їх біологічна роль.</p>	<p>біології: визначати молекулярну масу речовини за масою одного з її компонентів, довжину молекули нуклеїнової кислоти, її склад; моделювати процеси реплікації.</p> <p><i>Оцінювати значення</i> біологічно активних речовин у забезпеченні процесів життєдіяльності організмів.</p>
Клітинний рівень організації життя		
Організація клітин	<p>Сучасна клітинна теорія.</p> <p>Мембрани, їхня структура, властивості та основні функції. Плазматична мембрана. Транспорт речовин через мембрани. Надмембранні комплекси (клітинна стінка, глікокалікс). Підмембранні комплекси (мікронітки, мікротрубочки). Цитоскелет, його функції. Цитоплазма та її компоненти. Органели.</p> <p>Одномембранні органели: ендоплазматична сітка, апарат Гольджі, лізосоми, вакуолі. Двомембранні органели: мітохондрії, пластиди та їх типи (особливості їхньої будови і функцій). Взаємні перетворення пластид. Автономія мітохондрій та хлоропластів у клітині. Інші органели: рибосоми, полірибосоми, клітинний центр, органели руху. Клітинні включення.</p> <p>Будова та функції ядра. Хромосоми, особливості будови та хімічного складу. Гомологічні хромосоми. Аутосоми та статеві хромосоми (гетерохромосоми). Каріотип людини. Хромосомний набір ядра (гаплоїдний, диплоїдний, поліплоїдний). Типи організації клітин (прокаріотичний та еукаріотичний).</p>	<p><i>Знати основні положення сучасної клітинної теорії.</i></p> <p><i>Розпізнавати</i> механізми транспорту речовин через мембрани.</p> <p><i>Порівнювати</i> будову і функції поверхневого апарату клітин тварин, рослин, грибів, бактерій.</p> <p><i>Оцінювати</i> роль мембран в клітинній взаємодії.</p> <p><i>Характеризувати</i> будову і функції компонентів клітини.</p> <p><i>Встановлювати взаємозв'язок</i> між будовою і функціями компонентів клітини.</p> <p><i>Розпізнавати</i> клітини та їх компоненти на схематичних малюнках та мікрофотографіях.</p> <p><i>Пояснювати:</i> роль ядра у збереженні, передачі та реалізації спадкової інформації; значення стабільності каріотипу для існування виду.</p> <p><i>Знати</i> особливості організації клітин еукаріотів ; особливості організації клітин прокаріотів (поверхневий апарат, нуклеоїд, плазмід, рибосоми, джгутики, пілі)</p> <p><i>Порівнювати</i> прокаріотичні і еукаріотичні клітини.</p> <p><i>Визначати</i> причини відмінностей у будові клітин</p>
Поділ клітин	<p>Клітинний цикл. Інтерфаза. Мітотичний поділ клітин у еукаріотів, його фази.</p> <p>Мейотичний поділ клітин. його фази. Кон'югація гомологічних</p>	

<p>Обмін речовин та перетворення енергії</p>	<p>хромосом. Кросинговер.</p> <p>Обмін речовин (метаболізм). Пластичний (асиміляція) та енергетичний (дисиміляція) обмін. Джерела енергії для організмів. Автотрофні (фототрофні, хемотрофні) і гетеротрофні організми.</p> <p>Етапи перетворення енергії в організмі: підготовчий, анаеробний (безкисневий) та аеробний (кисневий). Аеробне та анаеробне дихання.</p> <p>Біосинтез білків та його етапи. Генетичний код і його властивості. Кодон, антикодон, старт-кодон, стоп-кодони. Транскрипція. Гени (структурні і регуляторні). Екзони, інтрони. Трансляція. Реакції матричного синтезу (реплікація, транскрипція, трансляція).</p> <p>Фотосинтез. Основні процеси, що відбуваються у світловій та темній фазах фотосинтезу. Сумарне рівняння процесу фотосинтезу. Значення фотосинтезу.</p>	<p>прокаріотів та еукаріотів (рослин, тварин, грибів). <i>Пояснювати</i> сутність і біологічне значення мітозу, мейозу, кросинговеру.</p> <p><i>Порівнювати</i> мітотичний і мейотичний поділи клітини.</p> <p><i>Розпізнавати</i> (на схемах або схематичних малюнках) клітину на різних фазах мітотичного поділу.</p> <p><i>Аналізувати</i>: етапи клітинного циклу; фази мітозу і мейозу.</p> <p><i>Розпізнавати</i> автотрофні (фото- і хемо-) і гетеротрофних організмів.</p> <p><i>Пояснювати</i> сутність і значення: асиміляції і дисиміляції; біосинтезу білків і нуклеїнових кислот; гліколізу; аеробного дихання; фотосинтезу; вплив умов довкілля на інтенсивність процесу фотосинтезу; роль АТФ в енергетичному обміні; роль ферментів у забезпеченні процесів обміну речовин.</p> <p><i>Записувати</i> сумарні рівняння процесів фотосинтезу та дихання.</p> <p>Порівнювати фотосинтез у про- і еукаріотів, дихання і гліколіз, транскрипцію і реплікацію.</p> <p><i>Аналізувати</i> процес фотосинтезу, етапи енергетичного та пластичного обміну.</p> <p><i>Моделювати</i> процеси трансляції, транскрипції.</p> <p><i>Користуватися</i> таблицею «генетичний код»</p>
<p>Неклітинні форми життя</p>		
<p>Віруси, пріони, віроїди</p>	<p>Віруси, їх хімічний склад, будова та відтворення.</p> <p>Механізм проникнення вірусів в організм та клітини хазяїна.</p> <p>Вплив вірусів на організм хазяїна.</p> <p>Профілактика вірусних хвороб.</p> <p>Роль вірусів у природі та житті людини.</p> <p>Пріони. Віроїди</p>	<p><i>Знати</i> особливості будови вірусів; механізми проникнення вірусів в клітини людини, тварин, рослин, бактерій; захворювання людини, які спричиняють віруси (поліомієліт, грип, СНІД, гепатити, енцефаліт, кір, паротит, ГРВІ) та пріони (гупчаста енцефалопатія); шляхи зараження</p>

		<p>вірусами та пріонами.</p> <p><i>Оцінювати</i> вплив вірусів на організм хазяїна; роль вірусів в природі й житті людини; перспективи застосування вірусів у біотехнологіях.</p> <p><i>Розпізнавати</i> на малюнках і схемах віруси (бактеріофагт; віруси тютюнової мозаїки, грипу, імунодефіциту людини).</p> <p><i>Застосовувати</i> знання про особливості вірусів та пріонів для профілактики вірусних та пріонних захворювань.</p> <p><i>Порівнювати</i> властивості вірусів, віроїдів і пріонів.</p>
Організмний рівень організації життя		
Бактерії	<p>Загальна характеристика прокаріотів (бактерії, ціанобактерії). Особливості будови та процесів життєдіяльності прокаріотів (живлення, дихання, розмноження, спорування, інцистування, обмін спадковою інформацією). Взаємозв'язки прокаріотів з іншими організмами (мутуалізм, коменсалізм, паразитизм). Різноманітність та роль прокаріотів у природі та житті людини. Хвороботворні бактерії та захворювання, що ними викликаються. Профілактика бактеріальних захворювань</p>	<p><i>Знати приклади</i> захворювань людини, які спричиняють бактерії (ангіна, дифтерія, туберкульоз, холера, тиф, скарлатина, ботулізм, сальмонельоз).</p> <p><i>Розпізнавати</i> бактерії, ціанобактерії на схемах, малюнках, мікрофотографіях.</p> <p><i>Виділяти</i> істотні ознаки бактерій, ціанобактерій.</p> <p><i>Порівнювати</i> будову та життєдіяльність бактерій та ціанобактерій.</p> <p><i>Визначати</i> взаємозв'язки прокаріотів з іншими організмами.</p> <p><i>Оцінювати</i> роль прокаріотичних організмів у природі та в житті людини; принципи застосування бактерій у біотехнологіях.</p> <p>Використовувати знання про особливості бактерій для профілактики бактеріальних захворювань.</p>
Рослини	<p>Загальна характеристика царства Рослини. Класифікація рослин. Життєві форми рослин.</p>	<p><i>Виділяти</i> істотні ознаки царства Рослини.</p> <p><i>Знати</i> основні одиниці класифікації рослин.</p> <p><i>Розпізнавати</i> за ознаками зовнішньої будови життєві форми рослин.</p> <p><i>Оцінювати</i> роль рослин у природі та значення в житті людини.</p>

<p>Будова рослинного організму</p>	<p>Особливості організації одноклітинних та багатоклітинних рослин. Нижчі та вищі рослини. Тканини багатоклітинних рослин: твірна (меристема), покривна (епідерма (шкірка), корок), основна (запасаюча, повітроносна, асиміляційна), механічна, провідна, їхня будова і функції. Ксилема. Флоема. Судинно-волокнистий пучок. Вегетативні органи рослин.</p> <p>Корінь та його функції. Види кореня. Коренева система та її типи (стрижнева, мичкувата). Зони кореня та його функції. Будова кореня. Видозміни кореня (коренеплоди, бульбо корені, дихальні, опорні, чіпкі, повітряні, корені-присоски), їх біологічне значення. Поняття пікірування.</p> <p>Пагін та його функції. Будова пагона. Галуження пагона: значення та типи (дихотомічне, моноподіальне, симподіальне). Видозміни пагона (підземні та наземні). Стебло та його функції. Внутрішня будова дерев'яного стебла.</p> <p>Листок його будова та функції. Видозміни листа. Листопад.</p> <p>Брунька – зачаток пагона. Будова бруньки. Різновиди бруньок за розташування на пагоні (верхівкова та бічна), за будовою (вегетативні та генеративні).</p> <p>Генеративні органи покритонасінних рослин: (квітка, насінина, плід). Квітка - орган статевого розмноження рослин. Будова і функції квітки. Формула квітки. Суцвіття, їх біологічне значення. Типи суцвіть (китиця, початок, головка, кошик, щиток, зонтик, простий колос, складний колос, волоть, складний щиток, складний зонтик).</p> <p>Насінина та плід: будова і функції. Утворення насінини та плоду.</p>	<p><i>Розпізнавати:</i> тканини, органи рослин на схемах і малюнках; типи суцвіть на схемах.</p> <p><i>Порівнювати</i> вищі та нижчі рослини за організацією тіла.</p> <p><i>Аналізувати</i> особливості побудови рослин як результат пристосування їх до життя на суходолі; принципи організації багатоклітинних рослин.</p> <p><i>Розпізнавати на схемах та малюнках:</i> види коренів, типи кореневих систем, видозміни коренів, зони кореня, елементи внутрішньої побудови кореня на поперечному зрізі.</p> <p><i>Порівнювати</i> мичкувату та стрижневу системи.</p> <p><i>Визначати</i> взаємозв'язок між будовою та функціями кореня.</p> <p><i>Розрізняти</i> на схемах та малюнках: елементи пагона, типи галуження пагона, видозміни пагона.</p> <p><i>Визначати</i> біологічне значення видозмін пагона.</p> <p><i>Розпізнавати</i> на схемах та малюнках особливості внутрішньої будови стебла.</p> <p><i>Встановлювати</i> зв'язок між внутрішньою будовою та функціями стебла</p> <p><i>Розпізнавати</i> на схемах та малюнках елементи зовнішньої та внутрішньої будови листка, типи жилкування та листкорозміщення; прості та складні листки.</p> <p><i>Встановлювати</i> зв'язок між внутрішньою будовою та функціями листка</p> <p><i>Визначати</i> біологічне значення видозмін листка, листопада.</p> <p><i>Розпізнавати</i> на схемах та малюнках елементи будови бруньки, типи бруньок.</p> <p><i>Порівнювати</i> генеративну і вегетативну бруньки за будовою і функцією.</p> <p><i>Оцінювати</i> біологічне значення бруньок.</p>
------------------------------------	--	---

	<p>Типи плодів (біб, кістянка, коробочка, стручок, стручечок, сім'янка, зернівка, ягода, яблуко, горіх). Супліддя, їх біологічне значення. Період спокою та умови проростання насінини.</p> <p>Живлення рослин (мінеральне живлення, повітряне живлення - фотосинтез). Дихання рослин. Транспірація.</p> <p>Переміщення речовин по рослині. Висхідна та низхідна течії речовин у рослин. Форми розмноження рослин: статеве і нестатеве. Спори.</p> <p>Запліднення. Запилення та його способи. за будовою і функцією.</p> <p>Ріст і розвиток рослин. Поняття про життєвий цикл вищих рослин (чергування поколінь, спорофіт, гаметофіт).</p> <p>Подразливість та рухи рослин. Регуляція процесів життєдіяльності у покритонасінних рослин. Пристосованість рослин до умов існування.</p> <p>Зелені водорості: одноклітинні (хлорела, хламідомонада) та багатоклітинні (спірогира, хара, ульва, улотрікс).</p> <p>Бурі водорості (ламінарія, фукус).</p> <p>Червоні водорості (філофора, порфіра, кораліна).</p> <p>Діатомові водорості (навікула, пінулярія). Мохоподібні (політрих, маршанція, сфагнум).</p> <p>Плауноподібні (селагінела, баранець звичайний, плаун булавовидний). Хвощеподібні (хвощ польовий, хвощ лісовий).</p> <p>Папоротеподібні (щитник чоловічий, страусове перо звичайне, сальвінія). Голонасінні (гінкго, тис ягідний, туя, сосна, ялина, модрина, яловець, кедр, вельвічія, саговник). Покритонасінні.</p>	<p><i>Розпізнавати</i> на схемах та малюнках елементи будови квітки; типи суцвіть. <i>Розрізняти</i> двостатеві, одностатеві й нестатеві квітки; однодомні та дводомні рослини; квітки з простою та подвійною оцвітиною; прості та складні суцвіття.</p> <p><i>Встановлювати</i> взаємозв'язок між будовою та функціями частин квітки.</p> <p><i>Визначати</i> спосіб запилення за будовою квітки</p> <p><i>Знати</i> особливості будови: насінини однодольних та дводольних рослин; різних типів плодів.</p> <p><i>Розрізняти</i> сухі (розкриті й нерозкриті) та соковиті; однонасінні та багатонасінні плоди.</p> <p><i>Розпізнавати</i> на схемах та малюнках типи плодів.</p> <p><i>Визначати</i> спосіб поширення плодів за їх будовою.</p> <p><i>Оцінювати</i> значення періоду спокою насінини.</p> <p><i>Знати</i> особливості мінерального живлення рослин; фотосинтезу; дихання; транспірації; запліднення у вищих спорових і покритонасінних рослин; росту; переміщення речовин по рослині.</p> <p><i>Розрізняти</i> рухи рослин (тропізми, настії, нутації); форми розмноження рослин; способи вегетативного розмноження (живцювання, щеплення, відводками, кореневими паростками, видозміненими пагонами); висхідну та низхідну течію речовин у рослин.</p> <p><i>Визначати</i> закономірності процесів</p>
--	--	---

<p>Процеси життєдіяльності, розмноження та розвиток рослин</p>	<p>Класифікація покритонасінних рослин. Класи: Однодольні й Дводольні. Родина Капустяні (Хрестоцвіті) (представники: грицики, редька дика, капуста, гірчиця, рапс). Родина Розові (представники: суниця, шипшина, горобина, яблуня, вишня, смородина). Родина Бобові (представники: горох, квасоля, соя, конюшина, робінія (біла акація), люцерна). Родина Пасльонові (представники: петунія, паслін, тютюн, картопля, томат, перець); Айстрові (Складноцвіті) (представники: соняшник, кульбаба, будяк, ромашка, волошка). Цибулеві (представники цибуля, часник, черемша). Лілійні (представники тюльпан, проліска, гіацинт, лілія). Злакові (представники кукурудза, рис, пшениця, жито, овес, очерет, пирій). Загальна характеристика та особливості поширення рослин різних таксонів.</p>	<p>життєдіяльності рослин, особливості пристосувань рослин до наземного, водного та паразитичного способу життя. <i>Пояснювати</i> значення подвійного запліднення у покритонасінних рослин; біологічне значення вегетативного розмноження, запилення, фотосинтезу, дихання, транспірації. <i>Оцінювати</i> вплив добрив на ріст і розвиток рослин; роль фітогормонів (ауксинів, цитокинінів, гиббереллінів, абсцизової кислоти) у регуляції життєвих функцій багатоклітинних рослин.</p>
<p>Різноманітність рослин</p>		<p><i>Знати</i> істотні ознаки рослин наведених таксонів; органи розмноження вищих спорових рослин (спорангії, гаметангії: антеридії, архегонії). <i>Визначати</i> особливості будови та процесів життєдіяльності водоростей, вищих спорових рослин, голонасінних та покритонасінних рослин; особливості будови рослин класів Однодольні та Дводольні, родин Капустяні (Хрестоцвіті), Розові, Бобові, Пасльонові, Айстрові (Складноцвіті), Лілійні, Цибулеві, Злакові; причини, що зумовлюють панування покритонасінних рослин у сучасній флорі та поширення рослин різних таксонів на земній кулі. <i>Розпізнавати</i> на малюнках та схемах представників різних відділів рослин. <i>Розрізняти:</i> представників різних систематичних груп (відділів, родин, класів покритонасінних з числа наведених) рослин за ознаками зовнішньої будови. <i>Пояснювати</i> необхідність створення природоохоронних територій.</p>

		<p><i>Порівнювати</i> рослини різних систематичних груп, <i>Оцінювати</i> значення рослин у природі та житті людини.</p>
Гриби. Лишайники	<p>Загальна характеристика царства Гриби. Особливості будови, поширення, середовища існування та процесів життєдіяльності (живлення, дихання, розмноження) шапкових, цвілевих грибів, дріжджів, грибів-паразитів. Роль грибів у природі та житті людини.</p> <p>Лишайники – симбіотичні організми. Будова лишайників. Форма Будова та особливості життєдіяльності лишайників. Різноманітність лишайників (графіс, пармелія, ксанторія, уснея, ягель, цетрарія). Значення лишайників у природі та житті людини.</p>	<p><i>Знати</i> особливості будови живлення, росту та розмноження грибів і лишайників.</p> <p><i>Розпізнавати</i> на малюнках і схемах основні групи грибів і лишайників.</p> <p><i>Розрізняти</i> шапкові та пластинчасті гриби; накипні, листуваті та куцисті лишайники.</p> <p><i>Визначати</i> взаємозв'язки грибів і вищих рослин; причини, що зумовлюють витривалість лишайників.</p> <p><i>Порівнювати</i> принципи організації, особливості будови та процеси життєдіяльності грибів і рослин.</p>
Тварини Будова і життєдіяльність тварин	<p>Загальна характеристика царства Тварини. Принципи класифікації тварин.</p> <p>Особливості організації одноклітинних та багатоклітинних тварин. Тканини тварин. Загальний план будови організму тварин: симетрія тіла (двобічна, радіальна); покриви тіла; опорний апарат (зовнішній скелет, внутрішній скелет, гідроскелет); порожнина тіла (первинна, вторинна, змішана); органи, системи органів та їх функції. Подразливість, рух, живлення, дихання, виділення, транспорт речовин, розмноження, ріст тварин. Типи розвитку тварин: прямий і непрямий (з повним і неповним перетворенням). Регуляція</p>	<p><i>Знати</i> істотні ознаки царства Тварини; основні одиниці класифікації Тварин (тип, клас, ряд, родина, рід, вид).</p> <p><i>Оцінювати</i> роль тварин у екосистемах.</p> <p><i>Порівнювати</i> особливості будови і процесів життєдіяльності тварин, рослин та грибів.</p> <p><i>Знати</i> способи живлення, дихання тварин; види руху тварин; реакцію тварин на подразнення; особливості поведінки (умовні, безумовні, рефлексії та інстинкти).</p> <p><i>Розрізняти</i> типи симетрії тіла тварин; покриви тіла тварин; опорний апарат та види руху тварин; порожнини тіла; системи органів; типи розвитку тварин; форми поведінки (вроджену й набуту), <i>Оцінювати</i> значення прямого та непрямого</p>

<p>Різноманітність тварин</p>	<p>функцій у багатоклітинних тварин. Особливості поведінки тварин. Поняття про рефлекс та інстинктивну поведінку.</p> <p>Одноклітинні тварини. Загальна характеристика. Особливості будови та процесів життєдіяльності (живлення, дихання, виділення, осморегуляція, рух, подразливість, розмноження, інцистування).</p> <p>Прісноводні (амеба протей, евглена зелена, інфузорія-туфелька) та морські (форамініфери, радіолярії) одноклітинні, їхня роль у природі та житті людини. Роль морських одноклітинних в утворенні осадових порід та як "керівних копалин".</p> <p>Роль одноклітинних тварин у ґрунтоутворенні.</p> <p>Симбіотичні одноклітинні тварини: мутуалісти, коменсали, паразити (дизентерійна амеба, трипаносоми, малярійний плазмодій).</p> <p>Захворювання людини та свійських тварин, що викликаються паразитичними одноклітинними тваринами. Роль одноклітинних тварин у природі та житті людини.</p> <p>Багатоклітинні тварини. Характерні риси багатоклітинних тварин, їхня відмінність від одноклітинних.</p> <p>Тип Губки. Загальна характеристика типу. Особливості будови та процесів життєдіяльності. Диференціація клітин, до тканинний тип організації. Різноманітність (бодяга, венерин кошик, грецька губка). Роль у природі та житті людини.</p> <p>Тип Кишковопорожнинні, або Жалкі. Загальна характеристика типу. Особливості будови та процесів життєдіяльності.</p> <p>Різноманітність кишковопорожнинних (медузи та поліпи).</p> <p>Роль кишковопорожнинних у природі та житті людини. Коралові</p>	<p>розвитку тварин.</p> <p><i>Порівнювати</i> особливості організації одноклітинних та багатоклітинних тварин; тканин тварин і рослин; регуляцію функцій організму рослин і тварин.</p> <p><i>Розпізнавати</i> на малюнках та схемах тварин наведених таксонів.</p> <p><i>Знати</i> особливості зовнішньої і внутрішньої будови представників наведених таксонів; шляхи зараження людини паразитичними тваринами;</p> <p><i>Визначати</i> риси пристосування тварин до умов існування; взаємозв'язки тварин між собою та з іншими організмами.</p> <p><i>Пояснювати</i> закономірності поширення видів тварин у природі; значення поведінкових реакцій тварин.</p> <p><i>Вирізняти</i> характерні ознаки тварин наведених таксонів.</p> <p><i>Порівнювати</i> особливості будови тварин різних систематичних груп.</p> <p><i>Визначати</i> за ознаками будови представників наведених таксонів, риси ускладнення в будові тварин різних таксонів; причини поширення тварин різних таксонів на земній кулі, <i>Аналізувати</i> зміни в будові, в процесі життєдіяльності тварин що виникли в результаті пристосування їх до середовищ існування.</p>
-------------------------------	--	---

поліпи та формування коралових рифів.

Тип Плоскі черви. Загальна характеристика типу. Різноманітність плоских червів: класи Війчасті черви (молочно-біла планарія), Сисуни (печінковий та котячий сисуни), Стьошкові черви (бичачий та свинячий ціп'яки, ехінокок, стьожек широкий); особливості поширення, будови та процесів життєдіяльності. цикли розвитку. Пристосованість плоских червів до паразитичного способу життя. Шкода, якої паразитичні плоскі черви завдають організмові хазяїна.

Тип Первиннопорожнинні, або Круглі черви (Нематоди). Загальна характеристика типу. Різноманітність круглих червів та середовища існування. Вільноживучі круглі черви, їхня роль у процесах ґрунтоутворення. Круглі черви - паразити рослин, тварин та людини (аскарида, гострик, трихіне́ла), захворювання, що ними викликаються. Шкідливий вплив гельмінтів на організм хазяїна. Профілактика захворювань, що викликаються гельмінтами.

Тип Кільчасті черви, або Кільчаки. Загальна характеристика типу. Різноманітність кільчастих червів, середовища існування. Клас Багатощетинкові черви (нереїс, піскожил). Клас Малощетинкові черви (дощовий черв'як, трубочник). Середовища існування, спосіб життя. Роль дощових червів у процесах ґрунтоутворення. Клас П'явки (медична п'явка). Роль кільчастих червів у природі та житті людини. Охорона кільчастих червів.

Тип Молоски, або М'якуни. Загальна характеристика типу, різноманітність, середовища існування та спосіб життя Класи Червононогі (ставковик, виноградний слимак), Двостулкові (беззубка, устриці, перлова скойка), Головоногі (кальмари,

каракатиці, восьминоги). Характерні риси будови, процесів життєдіяльності, поширення. Роль молюсків у природі та житті людини. Охорона молюсків.

Тип Членистоногі.

Загальна характеристика типу. Різноманітність членистоногих, середовища їх існування та способи життя.

Ракоподібні. Загальна характеристика, особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності, середовища існування. Різноманітність ракоподібних (річкові раки, краби, креветки, мокриці, дафнії, щитні, циклопи, коропоїд). Їхня роль у природі та житті людини. Охорона ракоподібних

Павукоподібні. Загальна характеристика, особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності, середовища існування. Різноманітність павукоподібних (ряди павуки, кліщі). Їхня роль у природі та житті людини.

Комахи. Загальна характеристика, середовища існування. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності. Типи ротових апаратів. Функції жирового тіла. Пристосованість комах до польоту. Особливості поведінки комах. Типи розвитку. Фаза лялечки та її біологічне значення. Різноманітність комах. Ряди комах з неповним (Прямокрилі, Воші) та повним (Твердокрилі, або Жуки, Лусокрилі, або Метелики,

Перетинчастокрилі, Двокрилі, Блохи) перетворенням. Характеристика рядів, типові представники, роль у природі та житті людини. Свійські комахи. Застосування комах у біологічному методі боротьби. Охорона комах.

Тип Хордові. Загальна характеристика, середовища

існування. Різноманітність хордових.

Підтип Безчерепні. Загальна характеристика. Клас Головохордові. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності ланцетників.

Підтип Хребетні, або Черепні. Загальна характеристика. Клас Хрящові риби. Особливості будови, процесів життєдіяльності. Різноманітність хрящових риб (акули і скати). Роль у природі та житті людини.

Клас Кісткові риби. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності. Особливості поведінки риб. Нерест, турбота про нащадків. Різноманітність кісткових риб: ряди Осетроподібні, Оселедцеподібні Лососеподібні, Окунеподібні, Короподібні; підкласи Кистепері та Дводишні. Характеристика та типові представники. Роль у природі та житті людини. Промисел риб. Раціональне використання рибних ресурсів. Штучне розведення риб. Охорона риб.

Клас Земноводні. Загальна характеристика. Особливості будови та процесів життєдіяльності у зв'язку з виходом на суходіл. Різноманітність земноводних: ряди Безхвості, Безногі та Хвостаті. Особливості організації, представники, роль у природі та житті людини. Охорона земноводних.

Клас Плазуни. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності. Сезонні явища в житті плазунів. Пристосованість плазунів до життя на суходолі. Різноманітність плазунів: лускаті, черепахи, крокодили; особливості організації, представники, роль у природі та житті людини. Охорона плазунів.

Клас Птахи. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови, процесів життєдіяльності. Птахи – теплокровні тварини.

	<p>Пристаєованість птахів до польоту. Сезонні явища у житті птахів. Осілі, кочові та перелітні птахи. Перельоти птахів та способи їхнього дослідження. Розмноження і розвиток птахів: шлюбна поведінка, облаштування гнізд. Будова яйця птахів та його інкубація. Птахи виводкові та нагніздні. Різноманітність птахів: надряди. Безкілеві (страуси, казуари, ківі), Пінгвіни, Кілегруді (ряди Дятли, Куроподібні, Гусеподібні, Соколоподібні, Совоподібні, Лелекоподібні, Журавлеподібні, Горобцеподібні); особливості організації, представники, роль у природі та житті людини. Птахівництво. Охорона птахів.</p> <p>Клас Ссавці. Загальна характеристика. Середовище існування. Особливості зовнішньої та внутрішньої будови. Особливості розмноження і розвитку ссавців. Поведінка ссавців. Сезонні явища у житті ссавців. Різноманітність ссавців. Першозвірі - яйцекладні ссавці. Сумчасті. Плацентарні ссавці: ряди Комахосідні, Рукокрилі, Гризуни, Хижі, Ластонігі, Китоподібні, Парнокопитні, Непарнокопиті, Примати; особливості організації, представники, роль у природі та житті людини. Тваринництво. Охорона ссавців.</p> <p>Спосіб життя, особливості зовнішньої і внутрішньої будови, поширення у природі представників наведених таксонів, їх різноманіття.</p> <p>Значення тварин різних таксонів у природі та житті людини.</p>	
Людина	<p>Положення людини в системі органічного світу.</p> <p>Тканини організму людини (епітеліальна, м'язова, нервова, тканини внутрішнього середовища: сполучні, кров, скелетні) їх будова і функції. Функціональні системи органів. Опорно-рухова система. Кісткові та хрящові тканини. Хімічний склад, будова, ріст і з'єднання кісток.</p>	<p><i>Знати особливості будови залоз зовнішньої, внутрішньої і змішаної секреції; гормонів ендокринних залоз; травних залоз, травних соків та їх ферментів; вітамінів; безумовних і умовних рефлексів; навичок, звичок, емоцій; біоритмів людини.</i></p>

М'язові тканини. Будова та функції скелетних м'язів. Механізм скорочення м'язів. Робота, тонус, сила та втома м'язів. Гіподинамія.

Внутрішнє середовище організму людини. Гомеостаз.

Склад і функції крові. Будова та функції еритроцитів, лейкоцитів та тромбоцитів. Групи крові. Переливання крові. Зсідання крові. Імунітет, його види. Фагоцитоз. Імунна система. Алергічні реакції організму. Кровотворення та анемія. Функції та будова кровеносної та лімфатичної систем. Кровообіг. Будова серця. Властивості серцевого м'яза. Автоматія серця. Серцевий цикл. Робота серця та її регуляція. Частота серцевих скорочень, систолічний та хвилинний об'єми крові.

Кровеносні судини, їх будова і функції. Коло кровообігу. Рух крові по судинам. Тонус судин. Артеріальний тиск.

Лімфообіг. Лімфа, її склад. Лімфатична система її будова та функції. Зовнішнє і клітинне дихання. Функції та будова органів дихання. Газообмін у легенях та тканинах. Дихальні рухи та їх регуляція. Голосовий апарат. Живлення та травлення. Будова та функції органів травлення. Травні залози. Травлення у ротовій порожнині, шлунку, кишечнику. Пристінкове травлення. Всмоктування. Регуляція травлення. Енергетичні потреби організму. Норми і гігієна харчування. Вітаміни, їхні властивості. Авітамінози, гіпо- та гіпервітамінози. Системи, що забезпечують виділення продуктів метаболізму (сечовидільна, дихальна, травна, шкіра).

Функції та будова нирок. Утворення та виведення сечі.

Будова та функції шкіри. Терморегуляція. Загартування.

Регуляція функцій. Гуморальна регуляція. Ендокринна система. Гормони. Функції залоз внутрішньої та змішаної

Розпізнавати на малюнках і схемах тканини, окремі органи і системи органів людини, *Характеризувати* типи тканин; внутрішнє середовище організму людини; принципи роботи нервової і ендокринної системи; механізми роботи серця, руху крові по судинах; механізми скорочення м'язів, дихальних рухів; захисні реакції організму (імунні, алергічні, зсідання крові, стрес, підтримання температури тіла тощо); процеси травлення, всмоктування, газообміну в клітинах і тканинах, утворення сечі, терморегуляції; роль вітамінів, бактеріальної флори шлунково-кишкового тракту в життєдіяльності людини; фізіологічну природу сну.

Пояснювати роль складових внутрішнього середовища організму людини та функціональних систем; сутність і значення нервово-гуморальної регуляції; механізми нервово-гуморальної регуляції процесів травлення, дихання, кровообігу, терморегуляції, виділення, опори і руху, обміну речовин й енергії; значення сигнальних систем у сприйнятті навколишнього середовища; біологічне значення сну.

Порівнювати будову скелету людини і тварин; нервову і гуморальну регуляцію функцій; механізми безумовні і умовні рефлекси; роботу першої та другої сигнальної системи; типи темпераменту.

Визначати фізіологічні причини стомлення м'язів; причини і наслідки гіподинамії; причини гіпертонії

	<p>секреції. Наслідки порушення функцій ендокринних залоз.</p> <p>Нервова регуляція. Рефлекс. Рефлекторна дуга.</p> <p>Нервова система: центральна та периферична. Будова та функції спинного мозку та головного мозку. Регуляція рухової активності. Вегетативна нервова система (симпатична та парасимпатична). Вплив вегетативної нервової системи на діяльність організму та її функції.</p> <p>Сенсорні системи їх значення. Функції та будова сенсорних систем. Загальні властивості сенсорних систем. Органи чуття. Рецептори. Будова та функції органів зору, слуху та рівноваги. Сприйняття зображення предметів, світла, кольору, звуку та рівноваги тіла. Гігієна слуху та зору.</p> <p>Вища нервова діяльність людини. Безумовні і умовні рефлекси. Утворення умовних рефлексів. Тимчасовий нервовий зв'язок. Гальмування умовних рефлексів. Динамічний стереотип. Фізіологічні основи мовлення. Перша і друга сигнальні системи. Мислення і свідомість. Відчуття, сприйняття, увага, пам'ять та її види, емоції. Особистість. Типи темпераменту. Характер. Обдарованість, здібності. Сон і його значення.</p> <p>Вплив алкоголю, наркотиків, токсинів та тютюнокуріння на організм людини.</p>	<p>й гіпотонії; причини захворювань, що ведуть до порушення функцій і складу крові; захворювань ендокринних залоз, органів кровообігу, дихання, травлення, виділення, опорно-рухового апарату, порушень зору і слуху; чинники, що впливають на формування особистості значення .-рухової., активності; фізіологічні основи раціонального харчування правила гігієни; шкідливий, вплив алкоголю, наркотиків, токсинів та <u>тютюнокуріння</u> на правила гігієни; шкідливий, вплив алкоголю, наркотиків, токсинів та <u>тютюнокуріння</u> на організм людини.</p> <p><i>Встановлювати</i> взаємозв'язок між будовою та функціями органів, систем органів; зв'язок між основними властивостями нервової системи і темпераменту.</p> <p><i>Оцінювати</i> роль систем органів в обміні речовин, забезпеченні гомеостазу і механізмів його підтримання.</p>
Розмноження організмів	<p>Форми розмноження організмів (нестатеве, статеве). Способи нестатевого розмноження одноклітинних (поділ, шизогонія, брунькування, спороутворення) і багатоклітинних організмів (вегетативне розмноження, спороутворення). Клон. Клонування організмів. Партеногенез. Поліембріонія. Генетична комбінаторика під час</p>	<p><i>Пояснювати</i> сутність і біологічне значення статевого і нестатевого розмноження, партеногенезу, поліембріонії, запліднення.</p> <p><i>Розрізняти</i> способи розмноження; форми запліднення; способи вегетативного розмноження рослин і тварин.</p> <p><i>Порівнювати</i> статеве і нестатеве розмноження;</p>

<p>Індивідуальний розвиток організмів</p>	<p>розмноження - кон'югація, копуляція.</p> <p>Статеве розмноження. Процеси формування статевих клітин. Запліднення та його форми. Роздільностатеві та гермафродитні організми. Партеногенез.</p> <p>Онтогенез. Періоди індивідуального розвитку організмів. Зародковий (ембріональний) період розвитку, його етапи у тварин. Стовбурові клітини. Післязародковий (постембріональний) період розвитку, його типи і етапи у тварин і людини. Статеве дозрівання людини. Особливості післязародкового розвитку у рослин.</p> <p>Ріст, його типи та регуляція. Регенерація. Життєвий цикл. Прості та складні життєві цикли. Чергування різних поколінь у життєвому циклі. Ембріотехнології.</p>	<p>будову чоловічих і жіночих гамет.</p> <p><i>Аналізувати</i> етапи формування статевих клітин.</p> <p><i>Характеризувати</i> відмінності в будові і процесах формування чоловічих і жіночих гамет.</p> <p><i>Характеризувати</i> етапи ембріонального розвитку у тварин (дробіння, утворення морули, бластули, гастрული, диференціація клітин, гістогенез, органогенез, явище ембріональної індукції); механізми росту, статевого дозрівання людини.</p> <p><i>Пояснювати</i> сутність і біологічне значення: чергування поколінь у життєвому циклі організмів; прямого і непрямого розвитку тварин.</p> <p><i>Класифікувати</i> типи росту організмів різних Царств.</p> <p><i>Аналізувати</i> періоди онтогенезу у рослин і тварин; основні життєві цикли у рослин і тварин (на прикладі представників наведених вище таксонів); причини сезонних змін у житті рослин і тварин.</p> <p><i>Порівнювати</i> прямий та непрямий розвиток багатоклітинних тварин; життєві цикли рослин; можливості і механізми регенерації організму у рослин і тварин.</p> <p><i>Оцінювати</i> результати дії чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, які впливають на онтогенез людини; можливості корекції вад розвитку людини.</p>
<p>Спадковість і мінливість</p>	<p>Генетика. Методи генетичних досліджень (у тому числі спадковості людини). Основні поняття генетики: гени</p>	<p><i>Знати</i> основні методи генетичних досліджень; структуру гена; основні поняття генетики.</p>

<p>Закономірності спадковості</p>	<p>(структурні та регуляторні), алель гена, локус гена, домінантний і рецесивний стани ознак, гомозигота, гетерозигота, генотип, фенотип, генофонд, спадковість, мінливість, чиста лінія.</p> <p>Закономірності спадковості, встановлені Г. Менделем та їх статистичний характер. Закон чистоти гамет. Методи перевірки генотипу гібридних особин. Проміжний характер успадкування. Зчеплене успадкування. Хромосомна теорія спадковості. Генетичні основи визначення статі у різних груп організмів. Співвідношення статей у популяціях. Успадкування, зчеплене зі статтю. Взаємодія генів та її типи. Організація геному у різних груп організмів. Цитоплазматична спадковість.</p>	<p><i>Розпізнавати</i> алельні і неалельні гени; гомозиготи і гетерозиготи; домінантний і рецесивний стани ознак, типи взаємодії генів.</p> <p><i>Пояснювати</i> цитологічні основи законів спадковості Г. Менделя; принципи взаємодії алельних і неалельних генів; вплив летальних алелей; механізми визначення статі; значення зчепленого (у тому числі зі статтю) успадкування; множинну дію генів; основні закономірності функціонування генів у прокаріотів та еукаріотів; біологічне значення цитоплазматичної спадковості.</p> <p><i>Визначати</i> причини відхилень при розщепленні від типових кількісних співвідношень, встановлених Г. Менделем.</p> <p><i>Порівнювати</i> гомозиготи і гетерозиготи; генотип і фенотип; геноми різних груп організмів (прокаріот, еукаріот, вірусів).</p> <p><i>Аналізувати</i> основні положення хромосомної теорії; схеми моногібридного і дигібридного схрещування; родоводи; спадкові ознаки родини.</p> <p><i>Складати схеми</i> моногібридного і дигібридного схрещування.</p> <p><i>Розв'язувати генетичні задачі</i> моногібридне і дигібридне схрещування, взаємодію алельних генів: повне і неповне домінування, кодомінування, зчеплене зі статтю успадкування.</p> <p><i>Обгрунтовувати</i> цілісність генотипу; роль спадковості в еволюції організмів; значення вивчення законів спадковості для практичної діяльності людства.</p>
-----------------------------------	---	---

<p>Закономірності мінливості.</p>	<p>Модифікаційна (неспадкова) мінливість, її властивості і статистичні закономірності. Норма реакції. Варіаційний ряд. Варіаційна крива.</p> <p>Спадкова мінливість та її види: комбінативна і мутаційна. Типи мутацій. Мутагенні фактори. Спонтанні мутації. Закон гомологічних рядів спадкової мінливості.</p>	<p><i>Розпізнавати</i> спадкову і неспадкову мінливість; види спадкової мінливості; типи мутацій.</p> <p><i>Пояснювати</i> роль взаємодії генотипу та умов довкілля у формуванні фенотипу; адаптивний характер модифікаційних змін; значення комбінативної мінливості; роль мутагенних чинників.</p>
<p>Селекція</p>	<p>Завдання і методи селекції. Сорт, порода, штам. Штучний добір, його форми. Системи схрещувань організмів: внутрішньовидова гібридизація (споріднене - інбридинг, і неспоріднене - аутбридинг схрещування), міжвидова (віддалена) гібридизація. Гетерозис.</p> <p>Особливості селекції рослин, тварин, мікроорганізмів. Поліплоїдія.</p> <p>Центри різноманітності та походження культурних рослин. Райони одомашнення тварин.</p> <p>Біотехнології, генетична та клітинна інженерія. Генетично модифіковані і химерні організми.</p>	<p><i>Характеризувати</i> закономірності комбінативної та мутаційної мінливості; властивості мутацій.</p> <p><i>Визначати</i> причини модифікаційної мінливості; джерела комбінативної мінливості; причини виникнення мутацій.</p> <p><i>Порівнювати</i> мутаційну і модифікаційну мінливість.</p> <p><i>Аналізувати</i> варіаційний ряд і варіаційну криву.</p> <p><i>Обґрунтовувати</i> значення мутацій у природі та житті людини; заходи захисту організму від впливу мутагенних чинників; роль мутацій в еволюції організмів; значення закону гомологічних рядів спадкової мінливості.</p> <p><i>Розрізняти</i> форми штучного добору; системи схрещувань організмів.</p> <p><i>Характеризувати</i> особливості селекції рослин, тварин, мікроорганізмів; напрямки досліджень та сучасні досягнення біотехнологій; принципи створення та застосування генетично модифікованих і химерних організмів.</p>

		<p><i>Знати</i> пристосованість організмів до умов життя; подібності в пристосуванні різних видів до однакових умов існування; особливості основних середовищ існування.</p> <p><i>Порівнювати</i> умови різних середовищ існування.</p> <p><i>Пояснювати</i> шляхи пристосування організмів до середовищ існування.</p>
<p>Популяційно-видовий рівень організації життя</p> <p>Екосистеми</p>	<p>Вид. Критерії виду. Ареал. Екологічна ніша.</p> <p>Структура виду. Популяція. Характеристика популяції.</p> <p>Структура популяції (вікова, просторова, статева). Популяційні хвилі. Гомеостаз популяції. Генофонд популяції.</p> <p>Екосистеми, їх склад та різноманіття. Взаємозв'язки між популяціями в екосистемах (прямі і непрямі; антагоністичні, нейтральні і мутуалістичні; трофічні і топічні). Перетворення енергії в екосистемах. Продуценти. Консументи. Редуценти. Ланцюги живлення. Трофічний рівень. Трофічна сітка. Правило екологічної піраміди. Типи екологічних пірамід. Розвиток екосистем. Сукцесії. Саморегуляція екосистем. Агроценози.</p>	<p><i>Визначати</i> фактори, які впливають на чисельність і густоту популяції.</p> <p><i>Характеризувати</i> критерії виду; показники, що характеризують популяцію (чисельність, густота, біомаса, народжуваність, смертність, приріст); структуру виду і популяції.</p> <p><i>Пояснювати</i> значення популяційних хвиль; потребу охорони генофонду популяцій.</p> <p><i>Встановлювати</i> взаємозв'язки між популяціями в екосистемах; зміни угруповань в одному місцезнаходженні.</p> <p>Визначати організми, що є продуцентами, консументами, редуцентами.</p>
<p>Біосфера</p>	<p>Біосфера. Ноосфера. Жива речовина біосфери її властивості і функції. Кругообіг речовин та потоки енергії в біосфері як необхідні умови її існування.</p> <p>Сучасні екологічні проблеми: ріст населення планети, ерозія та забруднення ґрунтів, ріст великих міст, знищення лісів, нераціональне використання водних та енергетичних ресурсів, можливі зміни клімату, негативний вплив на біологічне різноманіття.</p> <p>Вчення В.І. Вернадського про біосферу та ноосферу, його значення для уникнення глобальної екологічної кризи.</p>	<p><i>Класифікувати</i> різні екосистеми; типи ланцюгів живлення; види екологічних пірамід.</p> <p><i>Пояснювати</i> зв'язки між організмами у екосистемах; вплив екологічних факторів на зміни в екосистемах; механізми саморегуляції популяцій та екосистем; особливості функціонування агроценозів, шляхи підвищення їх продуктивності.</p> <p><i>Визначати</i> причини змін екосистем. <i>Порівнювати</i> природні і штучні екосистеми.</p>

<p>Охорона видового різноманіття організмів</p>	<p>Червона та зелена книги. Природоохоронні території (заповідники (біосферні), заказники, національні та ландшафтні парси). Поняття про екологічну мережу. Природоохоронне законодавство України. Основні документи щодо природоохоронної діяльності людини (Червона Книга, Зелена книга, білий та чорний списки). Міжнародне співробітництво у галузі охорони природи. Роль рослин у природі та в житті людини. Зникаючі види рослин в Україні.</p>	<p><i>Обґрунтовувати</i> потребу охорони генофонду популяцій; роль організмів продуцентів, консументів, редуцентів і людини в штучних і природних екосистемах.</p> <p><i>Розв'язувати</i> задачі з екології (структура, продуктивність і стійкість різних екосистем).</p> <p><i>Знати</i> структуру надорганізмального рівня життя; ролі живих організмів у перетворенні оболонок Землі (створенні осадових порід, ґрунтоутворенні, підтриманні сталості газового складу атмосфери).</p> <p><i>Визначати</i> межі біосфери.</p> <p><i>Характеризувати</i> властивості і функції живої речовини біосфери; форми забруднення навколишнього середовища.</p> <p><i>Розкривати</i> взаємозв'язки складових надорганізмальних рівнів організації життя.</p> <p><i>Обґрунтовувати</i> шляхи подолання екологічної кризи (необхідність раціонального природокористування, розвитку альтернативних джерел енергії; необхідність збереження біорізноманіття).</p> <p><i>Знати</i> природоохоронні території; форми міжнародного співробітництва у галузі охорони природи.</p> <p><i>Класифікувати</i> види, занесені до Червоної книги, залежно від стану їх популяцій та ступеня загрози зникнення; природоохоронні території.</p> <p><i>Пояснювати</i> роль природоохоронних територій у збереженні та відтворенні біологічного</p>
---	---	---

		різноманіття, рівноваги в біосфері. <i>Обґрунтовувати</i> заходи охорони популяцій, екосистем на основі знань про особливості їхнього функціонування.
Історичний розвиток органічного світу		
<p>Основи еволюційного вчення</p> <p>Історичний розвиток і різноманітність органічного світу</p>	<p>Еволюція. Філогенез. Філогенетичний ряд. Еволюційна гіпотеза Ж.-Б. Ламарка. Основні положення еволюційного вчення Ч. Дарвіна. Біогенетичний закон Геккеля-Мюллера. Дивергенція та конвергенція, аналогічні та гомологічні органи, рудименти та атавізми, мімікрія та її види. Синтетична теорія еволюції. Мікроеволюція. Природний добір. Видоутворення. Макроеволюція. Біологічний прогрес і регрес. Сучасні еволюційні погляди (гіпотези адаптивного компромісу, перерваної рівноваги, неокатастрофізму, сальтаціонізму)</p> <p>Сучасна система органічного світу. Принципи класифікації організмів. Таксономічні одиниці. Поділ геологічної історії Землі на ери, періоди та епохи. Основні події, що відбувалися у ті чи інші геологічні періоди історії Землі.</p>	<p><i>Знати</i> аналогічні та гомологічні органи; рудименти та атавізми; мімікрію; тварин, які мають захисне, попереджувальне забарвлення; внутрішньовидової та міжвидової боротьби за існування; ароморфозів, ідіоадаптацій, загальної дегенерації.</p> <p><i>Характеризувати</i> основні положення синтетичної теорії еволюції (елементарна одиниця, елементарні фактори, рушійні сили); шляхи біологічного прогресу (ароморфоз, ідіоадаптація та загальна дегенерація); сучасні уявлення про фактори еволюції (синтез екології і еволюційних поглядів).</p> <p><i>Розрізняти</i> форми природного добору; способи видоутворення.</p> <p><i>Визначати</i> причини та наслідки боротьби за існування.</p> <p><i>Пояснювати</i> еволюційне значення популяційних хвиль, ізоляції; творчу роль природного добору; утворення нових видів.</p> <p><i>Порівнювати</i> еволюційні гіпотези Ламарка і Дарвіна; різні форми боротьби за існування; дарвінізм та синтетичну теорію еволюції; макро- і мікроеволюцію.</p> <p><i>Аналізувати</i> передумови розвитку еволюційних поглядів та еволюційного вчення; різноманітність</p>

		<p>адаптацій організмів як результат еволюційного процесу; форми природного добору.</p> <p><i>Обґрунтовувати</i> відносність пристосованості організмів до умов життя у певному середовищі.</p> <p><i>Знати</i> основні еволюційні події в протерозойську (вендський період), палеозойську (кембрійський, ордовіцький, силурійський, девонський, кам'яновугільний, пермський періоди), мезозойську (тріасовий, юрський, крейдяний періоди), та кайнозойську (палеогеновий, неогеновий, антропогеновий періоди) ери.</p> <p><i>Аналізувати</i> ускладнення тваринного і рослинного світу в процесі еволюції.</p> <p><i>Обґрунтовувати</i> єдність органічного світу.</p>
--	--	---

Список рекомендованої літератури

1. Балан П.Г., Вервес Ю.Г. Біологія. Тренувальні тести у форматі НМТ 2025. Київ: «Освіта». 2024. 120 с.
2. Барна І. ЗНО НМТ 2025 Біологія. Комплексне видання: Підручники і посібники. 2024. 550 с.
3. Біда О., Дерій С. Комплексне видання. Біологія ЗНО НМТ 2024: Видавництво «Літера». 2022. 488 с.
4. Григорович М.С. Біологія. 1000 тестів для підготовки до НМТ. Київ: «Абетка». 2024. 256 с.
5. Задорожний К.М. Біологія. Практичний довідник + тестові завдання. Тернопіль: «Підручники і посібники». 2023. 400 с.
6. Костильов О. Біологія. Повний курс підготовки до НМТ 2025. Харків: «Ранок». 2024. 480 с.
7. Костіков І.Ю. Біологія. Повний довідник для підготовки до НМТ. Київ: «Освіта». 2022. 560 с.
8. Кучеренко М.Є. Біологія. Інтенсивний курс підготовки до НМТ. Харків: «Веста». 2024. 350 с.
9. Матяш Н.Ю., Шабатура М.В. Біологія. Довідник для абітурієнтів та школярів. Київ: «Генеза». 2023. 640 с.
10. Межжеріна С.В. Біологія. Тренажер для підготовки до НМТ (завдання у форматі тестів). Харків: «Ранок». 2024. 200 с.
11. Остапченко Л.І. Біологія. Повний курс + тести для підготовки до ЗНО/НМТ. Київ: «Літера ЛТД». 2023. 512 с.
12. Пасічник В.В. Біологія. Усі теми у схемах і таблицях для НМТ. Львів: «Світ». 2023. 300 с.
13. Сліпчук І. Біологія. Комплексне видання до ЗНО НМТ 2024: Видавництво «Освіта». 2023. 176 с.
14. Соболев В. НМТ 2025 Біологія. 10 варіантів у форматі НМТ: Видавництво «Абетка». 2025. 72 с.
15. Соболев В.І. Довідник + тести. Повний курс. Біологія ЗНО НМТ 2024: Видавництво «Абетка». 2023. 816 с.

Вступники можуть користуватися також іншими підручниками, посібниками, довідниками та словниками, рекомендованими Міністерством освіти і науки України.

Інтернет-ресурси

- ✓ <https://zno.osvita.ua/biology/>
- ✓ <https://life.pravda.com.ua/society/2021/01/16/243673/>
- ✓ http://zno.academia.in.ua/course/view.php?id=10#google_vignette
- ✓ <https://znoclub.com/pidgotovka-do-zno/988-7-resursiv-dlya-pidgotovki-do-zno-z-biologii.html>

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Григорій КАЛЕТНИК

від «17» 04 2026 року

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

результатів співбесіди з біології

підготовленості вступників на основі повної загальної середньої освіти (ПЗСО) та НРК5 (освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, освітньо-професійного ступеня фахового молодшого бакалавра, освітнього ступеня молодшого бакалавра) до Вінницького національного аграрного університету у 2026 році

Співбесіда, метою якої є оцінювання рівня підготовки вступників з біології для конкурсного відбору на навчання до Вінницького національного аграрного університету, проводиться у формі усного опитування. Для її проведення складено білети на основі програми вступних випробувань з біології, що відповідає програмі загальноосвітніх навчальних закладів з біології й затверджена Міністерством освіти і науки України.

Завдання співбесіди складаються з двох блоків: перший – два теоретичних питання, другий – виконання двох практичних завдань.

Час на підготовку – 30 хвилин.

Оцінювання рівня знань вступників проводиться відповідно до критеріїв оцінювання. Рейтингова оцінка за відповідь на кожне питання індивідуальної усної співбесіди має максимальний бал – 50 балів.

Максимальний бал за чотири відповіді складає – 200 балів.

Інформація про результати співбесіди оголошується вступникові в день її проведення.

Співбесіда є одним із способів перевірки знань, умінь і навичок вступників з біології. При оцінюванні відповіді вступника потрібно керуватися такими критеріями:

- ✓ характеризувати основні біологічні поняття, закономірності, закони та теорії, біологічні явища і процеси;
- ✓ оперувати поняттями, за потреби пояснити процеси та явища живої природи, підтверджуючи прикладами з життя та діяльності людини, охорони здоров'я, досягнень біологічної науки;
- ✓ порівнювати процеси життєдіяльності на різних рівнях організації, (молекулярному, клітинному, організмовому, популяційно-видовому, екосистемному, біосферному) та виявляти взаємозв'язки між ними;
- ✓ встановлювати причинно-наслідкові, функціональні, структурні зв'язки та закономірності у живій природі, класифікувати об'єкти;
- ✓ виявляти наслідки впливу шкідливих звичок на організм; -

застосовувати біологічні знання для аналізу ситуацій, що виникають у різних сферах життя;

- ✓ виконувати розрахунки із використанням математичного апарату;
- ✓ застосовувати набуті знання при аналізі біологічної інформації, представленій в різних формах (графічній, табличній, текстовій);
- ✓ обґрунтовувати висновки.

ЗНАЧЕННЯ РЕЙТИНГОВИХ ОЦІНОК В БАЛАХ ЗА ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ СПІВБЕСІДИ ТА ЇХ КРИТЕРІЇ

Оцінка в балах за відповідь на одне запитання	Критерії оцінки
1-50	Вступник не може бути рекомендований до зарахування якщо: не може розрізнити об'єкт вивчення і відтворити деякі його елементи. Викладає матеріал не послідовно, з порушенням логіки, допускає принципові помилки, що свідчать про обмеженість подальшого засвоєння навчального матеріалу або відповідь не відповідає питанню; має уяву щодо змісту теоретичного матеріалу, але відповідь не наповнюється реальним змістом, не володіє понятійним і термінологічним апаратом з біології. Вступник відтворює менше третини навчального матеріалу.
51-99	Вступник не може бути рекомендований до зарахування якщо: може розрізнити об'єкт вивчення і відтворити деякі його елементи. Вступник фрагментарно відтворює незначну частину навчального матеріалу, має нечіткі уявлення про об'єкт вивчення, має здатність до елементарного викладу думки. Вступник відтворює менше половини навчального матеріалу.
100-149	Вступник може бути рекомендований до зарахування якщо: знає близько половини навчального матеріалу. Розуміє основний навчальний матеріал, здатний з помилками дати визначення понять. Вступник виявляє знання і розуміння основних положень навчального матеріалу. Відповідь його правильна, але недостатньо

	осмислена, в цілому володіє понятійним і термінологічним апаратом з біології.
150-189	Вступник може бути рекомендований до зарахування якщо: правильно і логічно відтворює навчальний матеріал, розуміє основоположні теорії і факти, застосовує вивчений матеріал у складних ситуаціях. Знання є достатньо повними, він вільно застосовує вивчений матеріал, розуміє факти, вміє наводити окремі власні приклади на підтвердження власних думок, застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, намагається аналізувати і систематизувати інформацію, застосовувати загальновідомі докази у власній аргументації.
190-200	Вступник може бути рекомендований до зарахування якщо: глибоко і докладно відповів на всі питання, в тому числі і додаткові; вміє самостійно та чітко аргументувати основні теоретичні положення, які він викладає у своїй відповіді; ілюструє наведені у відповідні думки потрібними прикладами, причому не тільки запозиченими з підручника, а й підібраними самостійно; повністю довів всі твердження практичних та теоретичних питань, вільно володіє понятійним і термінологічним апаратом з біології.

Результат співбесіди «Не зараховано» відповідає такій кількості набраних вступником балів – 99 та менше.

Результат співбесіди «Зараховано» відповідає такій кількості набраних вступником балів – 100 та більше.

Голова предметної екзаменаційної комісії

Надія ВІТЕР